

Fülöp Mária

„Párhuzamos életrajzok” Sárospatak és Marosvásárhely

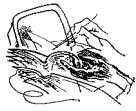
E két várost térbeli távolságuk ellenére sok minden összeköti; fejlődésükben, történelmük, kultúrájuk alakulásában sok párhuzamosságot fedezhetünk fel. A sokszor hasonló történelmi, művelődéstörténeti események, mondhatnánk, rokonokká tették a két várost. Sajnos, a történelem formálói a legújabb korban más-más utat jelöltek ki számukra.

Az egykori két kisváros múltja nem rejtegeti ősi civilizációk titkait. Történelmük „mindössze” az Árpádokig vezethető vissza.

Sárospataknak, a „Bodrogsági Athénak” fényesebb a régmúltja. Elegendő, ha csak arra utalok, hogy Béla király névtelen jegyzője Patak múltját a honfoglalásig viszi vissza, és hogy itt született 1207-ben a rózsák fejedelmi szentje, II. Endre leánya, a világ minden táján ismert és tisztelt Árpád-házi Szent Erzsébet.

Marosvásárhely régmúltja szerényebb, Kálmán király egyik oklevele 1100 körül említi először Novum Forum Siculorum néven a várost, tehát minden valószínűség szerint létezett azelőtt a közelében vagy a helyén egy régebbi település. Ez volt az a hely, ahol a székelyek királyaiknak az ökördót fizették, itt bélyegezték meg az ökröket és tartottak vásárt. Innen kapta a település a régi Székely-Vásárhely nevét is. A város Nagy Lajos királytól kapott kiváltságokat, majd Mátyás király, Báthory István, II. Ulászló, Szapolyai János, Izabella királyné, Báthory Zsigmond bővítette és erősítette meg ezeket. Bethlen Gábortól kapta 1616. április 19-én a szabad királyi város rangját és a Marosvásárhely nevet.

Eleink életüket és városukat védendő várerődítések építésére szánták magukat. A sárospatakiak vára már a XIII. században állt. A mai vár alapjait Perényi Péter rakta le 1534-ben, ma is legnagyobb becsű történelmi emlékművünk. Az

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

idők során a Pálócziak, Perényiek, Dobók, Lorántffyak, Rákócziak birtokában volt, majd a császári kincstár tette rá a kezét. Itt született 1621-ben I. Rákóczi György és Lorántffy Zsuzsanna fia, II. Rákóczi György; itt kínálták fel 1626-ban az erdélyiek a fejedelemséget az apának; fényes esküvőjét itt tartotta 1651-ben Rákóczi Zsigmond Henriettával, a cseh király árvájával; ide költözött 1666-ban I. Rákóczi Ferenc feleségével, Zrínyi Ilonával; itt lakott II. Rákóczi Ferenc ifjú hitvesével, Hesseni Sarolta Amáliával 1696-ig, majd itt töltötte hazai földön utolsó napját (1709. augusztus 13.).

A vásárhelyi vár helyén a domonkosoknak már a XV. században volt templomuk és kolostoruk (1446 körül építették), amit a ferencesek újjáépítettek. Később ezt alakította várrá Báthory István 1492-ben. A várat és kolostort Basta katonái 1601-ben feldúlták, s ezek helyén épült fel Borsos Tamás kezdeményezésére 1602–1653 között a mai vár. (Borsos Tamást [1566–1634] tarthatjuk a székely főváros első szervezőjének, a város erőskezü főbírója és Erdély portai követe volt.) A vár és benne a gótikus templom előbb a katolikus közösség hajléka volt, majd a reformátusok erős vára lett, amelyben 37 országgyűlést tartottak.

Mindkét városban főleg iparral és kereskedelemmel foglalkozott a lakosság. Az iparosok céhekbe tömörültek, ezek voltak a város első szervezett társadalmi intézményei. A szakmai követelmények mellett a céhszabályok előírták a tisztességes magaviseletet, az erkölcsös életet. Sárospataki céhek 1578-tól ismeretesek, Marosvásárhely életében korábban jelentek meg, és talán nagyobb szerepük is volt. Több mint harminc céh működése ismeretes: a mészárosoké 1493-ban, a szűcsöké 1520-ban, a szabóké 1586-ban, a szíjgyártóké 1537-ben, a kirurgusok vagy borbélyok céhe 1591-ben alakult. Vásárhely tekintélyes kézműipara vetekedett a szász iparos városokéval. A céheket csak 1872-ben számolták fel, amikor a szabad ipar kerékkötőjévé váltak.

Élénk kereskedelmi élet is folyt e városokban, „fősokadalmis helyek” voltak, ahol országos hetivásárokon szabad kereskedelem folyt. Marosvásárhelynek 1749-ben Mária Terézia a januári vásár kiváltságát adományozta, V. Ferdinánd pedig 1845-ben szeptemberi vásárt engedélyezett.

Mindkét városban jelen voltak és fontos szerepet játszottak a szerzetesrendek. Sárospatakon működött a ferencesek két zárdája, 1380-tól a Szent Klára és Szent Anna apácák klostroma, az Ágoston rendiek zárdája, 1667-től a je-

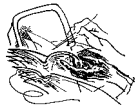

zsuitáké. A római katolikus templom 1625-ben épült, a görög katolikus 1700-ban.

Marosvásárhelyen is volt már a XV. században a domonkosoknak temploma és kolostora, működött apáca kolostor. A jezsuiták 1728–1764 között pompás kéttornyú barokk templomot építettek, és katolikus altanodát alapítottak (1732). A ferencesek kolostort (1745–1747) és tornyos templomot építettek (1802), amiből már csak a torony áll a város főterén. A szocializmus éveiben a kolostort és a templomot városrendezés címén lerombolták. A minoriták is építettek templomot és zárdát (1741–1767). A görög katolikusoknak Mária Terézia rendelte el templom építését 1750-ben. A templomot 1780-ban tűzvész pusztította el, de 1793–1794-ben újraépítették. Trianon után a város főterén két román templom épült, a görög katolikus (1926–1936) és a görögkeleti katedrális (1925–1934).

A reformáció eszméinek elterjedése mindkét város életére nagy hatással volt. Zemplénben s így Sárospatakon is már az 1520-as évek elején a lutheri tanok diadalmaskodtak, a református egyház csak 1561-ben vált függetlenné. Marosvásárhelyt a reformáció kálvini irányzata hódította meg 1556. augusztus 5-én, amikor az új tan hívei elfoglalták a Szent Miklós plébániatemplomot. Az oktatás alapjait a szerzetesek rakták le, iskolákat alapítottak. A reformáció térhódítása nyomán sok megszűnt közűlük, ám ezekre az előzményekre támaszkodva épült ki a protestáns iskolarendszer.

Ez alkalommal a két város református iskolájának a történetét szeretném részletesebben bemutatni, hiszen szerepük igen fontos Sárospatak és Marosvásárhely kapcsolatának alakulásában. Mind a két iskolára érvényes az egykori megállapítás: „mint a trójai lóból, mentek ki innen a kegyes és tudós emberek, kik most az iskolákban és egyházakban nagy hírrel és dicsőséggel szolgálnak” (Szikszai Fabricius Balázs). A sárospataki iskola alapítása (1531) a hatalmas, gazdag főúr, Perényi Péter nevéhez fűződik. Szellemi alapítói a volt ferencendi szerzetesek, Kopácsy István és Sztáray Mihály voltak. Később Dobó István, az egri hős és fia pártfogolta az iskolát, majd I. Rákóczi György és felesége, Lórántffy Zsuzsanna, aki 1650-ben meghívta a nagy morva tudóst, Comeniust. A híres pedagógus itt írta egyik legjelentősebb művét, az *Orbis pictust*. 1550-ben az iskola már főiskolai rangra emel-

kedett, amelyben a teológiai, jogi és bölcséleti tudományok mellett héber és görög nyelvet is tanítottak. Comenius új oktatási és nevelési rendszerével fellendítette a tudományos életet, s létrehozta a modern kollégium alapjait. Lórántffy Zsuzsanna nyomdát is létesített (1650), ahol Comenius és a többi tudós tanár műveit, tankönyveit kinyomtathatták.

Lórántffy Zsuzsanna halála után kegyetlen, nehéz idők következtek az iskola életében. Az ellenreformáció kora ez. II. Rákóczi György özvegye, Báthori Zsófia visszatért a katolikus hitre, és megvont minden anyagi támogatást az iskolától, sőt 1671-ben a tanárokat és a tanulókat elűzte a városból. II. Rákóczi Ferenc visszaadta az iskolát a reformátusoknak (1703. augusztus 25-én), de még évtizedeken át „külső háborgatások és zaklatások gátolták az iskola fejlődését”.

Az iskola tehát 1671-ben Pósaaházy János és Buzinkay Mihály tanárok vezetésével bujdosni kényszerült, magukkal vivén a könyvtárnak és a nyomdának a menthető részét. Debrecenen keresztül Gyulafehérvárra mentek, és itt kaptak menedéket. Egy részük 1682-ben Sallai Pál vezetésével visszatért, amikor Zrínyi Ilonával kötött házassága révén Thököly Imre kezébe került Sárospatak, és az iskola újrakezdte működését. 1687-ben aztán, a Thököly-felkelés leverése után ismét elüldözték. Más részük Gyulafehérváron maradt, de 1716-ban innen is menekülniük kellett, és 1717-ben két professzor (Zilahi Sebes András és Szatmári Paksi Mihály), valamint 50 diák Marosvásárhelyen talált menedéket.

De lássuk, Marosvásárhelyen milyen is volt a sárospatakiakat befogadó iskola? A rendek 1557-ben (jó negyed évszázaddal a pataki alapítása után!) kérték Izabella királynő engedélyét iskola felállítására. A „schola particula” abban az évben meg is kezdte tevékenységét. Kezdetben öt-hat osztályban egy igazgató–tanár vezetése alatt működött. Az alsóbb osztályokban a jelesebb felsőosztályosok tanítottak a mester irányításával. Az iskola történetének új fejezete kezdődött a sárospataki főiskola befogadása, a két iskola egyesülése után, 1718-ban. Ekkor vált teljes kollégiummá. Főiskolai jellegét a teológiai, bölcséleti és jogi tanszék megalapítása biztosította. A teológia 136 éven át működött (1854-ig), a jogi tanszék 76 éven keresztül (1794–1870), a kolozsvári egyetem felállításáig, míg a bölcséleti tanszék 1883-ig. Külsejében

1909-ben újult meg az iskola, és vette fel máig tartó arculatát, csak elnevezése cserélődött az utóbbi évtizedekben gyakran a Református Kollégiumtól a mai Bolyai Farkas Líceumig. Nyomdája is volt az iskolának, amely 1786-ban kezdte meg tevékenységét (136 évvel a pataki után).

Jeles tanárai között volt, aki orvosi könyvet írt, mint Laskói Csókás Péter, aki sokoldalú volt, miként Baranyai Decsi Czimor János. Szatmári Paksi Mihályról (1716–1734) azt állítják, hogy lelke még Sárospataké volt, de már erdélyi gondolkozásúvá vált. A filozófusok sorában Kovásznai Tóth Sándor (1761–1792), Fogarasi Pap József (1744–1784), Köteles Sámuel (1770–1831), Kibédi Péterfi Károly (1818–1873) és Mentovich Ferenc (1819–1879) neve felejthetetlen, de világra sugárzó fényrel két név tündöklük: Bolyai Farkasé (1775–1865) és fiáé, a lángeszű Bolyai Jánosé (1802–1860), aki a nemekleidési, abszolút vagy Bolyai-geometria megteremtője.

A párhuzamokról beszélve van még valami, amire mindkét város lakói büszkék lehetnek : Sárospatak is, Marosvásárhely is a könyvtárak városa.

A sárospataki nagykönyvtár eredete az iskola alapításától, 1531-től datálódik. Az állomány javát a Rákócziaktól 1652-ben kapott adomány, a fejedelmi könyvtár képezte. Az iskola elűzése következtében a könyvtárnak csak kis része, töredéke maradt meg, de az idők folyamán értékes állománya állandóan bővült, mára több mint 450 000 kötetet tesz ki. Elsősorban teológiai, filozófiai, történelmi, jogi, pedagógiai műveket tartalmaz, köztük számos régi magyar könyvet, ritka és egyetlen példányokat, unikomokat.

A marosvásárhelyi Református Kollégium könyvtára (később Bolyai Könyvtár lett a neve) szintén az oktatást szolgálta, és elsősorban adományokból gyarapodott. Nagy jelentőségű volt a pataki iskolával való egyesülése. A könyvtár állományát jelentősen gazdagították azok a professzorok (például Bolyai Farkas, Dósa Elek) és más értelmiségiek (például az orvos Mátyus István), akik könyvtárukat a kollégiumnak adományozták.

A külföldi egyetemjárásból hazatérő diákok az alma maternek könyveket hoztak ajándékba, adományaikból egyaránt gyarapodott a sárospataki és a marosvásárhelyi kollégiumi könyvtár.

A 80 000 kötetet felölelő vásárhelyi gyűjteményben felbecsülhetetlen értéket jelentenek a két Bolyai kéziratai, az ősnymtatványok, unikumok,

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

könyvritkaságok, a régi kalendáriumok, egyetemi disszertációk, iskolai értesítők, a helyi nyomtatványok stb.

1955-ben a világszerte ismert Teleki Téka fogadta be épületébe a volt kollégiumi könyvtárat, és azóta Teleki–Bolyai Könyvtár néven, közel kétszázezer kötetű enciklopédikus állománnyal áll az érdeklődők szolgálatára. A Téka alapítójától, a széles körű műveltséggel rendelkező gróf Széki Teleki Sámuel-től (1739–1822) kapta nevét, aki 1802-ben nyitotta meg közkönyvtárát az olvasóknak. Gyűjteményében helyet kaptak a klasszikus auktorok és kora szinten minden jelentős szerzőjének művei mellett a szaklexikonok, a tudományos társaságok, akadémiák közleményei, térképek, albumok, bibliofil ritkaságok, 52 ősnymtatvány, unikumok, ritka és első kiadások, híres nyomdák mesterremekai. Telekiné Iktári Bethlen Zsuzsanna (1754–1797) kétezer kötetes magyar nyelvű könyvtára méltóképpen színesíti és egészíti ki az állományt.

Mind a két város iskolái és könyvtárai táplálták a tudást, és segítették a tudományos élet fejlődését. A kiváló tudósok művei közül ez alkalommal csupán egy-egy orvos könyvét említem példaként. (Trócsányi Zoltán *Kirándulás a magyar múltba* című művelődéstörténeti munkájában részletesen ismerteti ezeket.) Csanaky Máté (1595–1630?) Sárospatakról I. Rákóczi György fejedelem orvosaként került Erdélybe, és jelentős tudományos munkásságot fejtett ki. *Az Döghalálról való rövid elmélkedés* (1634) című könyvét Lórántffy Zsuzsannának ajánlotta, bizonyítandó „hálaadó” voltát. Úgy vélte, van orvosság a pestis ellen, sok mindent felsorolt, szerinte a betegek szófogadatlanok, mindent kipróbálnak, mindenkivel, borbéllyal, patikáriussal, varázslóval orvosoltatják magukat, mindent megízlelnek, így „a gyógyulható is gyógyulhatatlanná válik”. Azt tartotta, hogy a legjobb orvosság az Istenben való hit. Marosvásárhely és Marosszék főorvosa, a XVIII. század legnagyobb magyar orvosa, Mátyus István *Diaetetica* (1762–1766) című kétkötetes munkájában értekezik a táplálkozási szokásokról, és klasszikus műveltsége révén tételeinek igazolására klasszikus példákat idéz. A borról azt írja, mikor látta az Úr, hogy Noét „az unalom és a melankólia elfogta”, borra kaptatá, hogy ezzel testéről a nyavalyákat, elméjéről a bánatot elűzze. (Különben Pápai Páriz Ferenc, aki Marosvásárhelyen is volt diák, mint Apafi Mihály fejedelem orvosa a *Pax Corporis* vagyis *A test békéje* című orvosságos könyvében (1690) a bort mint orvosságot igen sok esetben javasolja). A pálinka is két-

három napban egy-két kanálnyi, jól használhat – tanácsolja Mátyus. A dohányzás hasznát és kárát taglalja, határozottan állítva, hogy a gyermekeknek és az asszonyoknak ártalmas. A hüvelyes veteményekről is kifejti véleményét: a gyomrot nagyon megterhelik, szerinte a gyenge és keveset mozgó kézműveseknek, főként tanuló embereknek ártalmasak, de „az erősgyomrú parasztembereknek ecettel, különösen hagymával, petrezselyemmel, iszóp-pal, kaporral, majorannával, rozmarinnal, kakukfűvel és egyéb vért vékonyító és szelet üző szerszámokkal készítve, jól megszírozva és sok kenyérrel jól tápláló eledelül szolgálhatnak.”

Időben közelebbi érdekes adalék: a Marosvásárhelyen született és Patakon tanárkodó Orbán István ott jelentette meg 1943-ban *Marosvásárhely földrajza* című részletes, máig használható művét, amelyben a környező településeket is bemutatja, és művének egy példányát szülővárosa nagykönyvtárának dedikálta.

Talán nem véletlen, hogy mindkét városban születnek kezdeményezések az irodalom és a nyelv művelését szolgáló társaságok megalakítására. Marosvásárhelyen Aranka György 1791-ben megalakította az Erdélyi Magyar Nyelvmivelő Társaságot a „szomszéd pallérozottabb nemzeteknek” a példájára, és javasolta, hogy a társaság munkálkodásának tárgya szerint vigyázni kell a nyelvre magára, és feladat az „esméret” terjesztése. Sárospatakon az 1832-ben létesített olvasó társaság alakult Magyar-nyelvmivelő társasággá. (Aranka Györgyről még Kazinczy Ferenc is eszünkbe juthat, aki erdélyi útján Marosvásárhelyt is felkereste, meglátogatta Aranka Györgyöt, akivel évekig levelezett.)

Az elmúlt évszázadokból itt is, ott is „sok szép asszonyi életet” mutathatunk fel. Patakról már említettük Lórántffy Zsuzsannát, I. Rákóczi György feleségét, akit a koránál jobban díszítettek az erényei, aki fegyvereket kovácsoltatott, ágyukat öntetett, sebesülteket ápolt, árvákat, özvegyeket vigasztalt, iskolát alapított és virágoztatott fel. Zrínyi Ilona neve is szorosan kötődik Sárospatakhoz.

Marosvásárhely közelében két neves költőnő élt: Pekry Lőrinc gróf felesége, Petrőczy Kata Szidónia (1664–1708), aki korának egyik lelkes, művelt költője volt és Máté Jánosné Újfalvi Krisztina (1761–1818), akinek hátrahagyott versei mély érzésekről, erős szenvedélyről és életbölcsségről tanúskodnak. Itt a

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

közelben született és élt Árva Bethlen Kata (1700–1759), aki gazdálkodott és egyházépítő volt, gondoskodott a rábízott emberekről, templomot, iskolát, papírmalmot építtetett, könyveket gyűjtött, és írt önéletírást, vallási tárgyú műveket. „Számunkra azért olyan drága az ő öröksége, mert példáján, életírásán keresztül lelünk bepillantást abba a korba, életformába, amelyben az egykor élt nagyasszonyok a világ legtermészetesebb módján, Isten iránti alázattal tették azt, amit tenniük kellett, gondoskodtak a reájuk bízott lelkekről, építettek templomot és iskolát, örködtek az erkölcsök felett, és vezették népüket nemcsak az általuk építtetett Isten házába, hanem ama égi birodalom felé is, amely megígértetett számára.” (Tonk Sándor).

Nagyon hosszú lenne azoknak a kiemelkedő jeles férfiaknak a sora, akiknek Sárospatak és Marosvásárhely múltjában szerepük volt, de példának a leg-tiszteltebbeket mindenképpen meg kell említenem:

Történelmünk nagy alakját, Bocskai Istvánt, akit e két város szomszédságában, Nyárádszeredában (1605. február 21.) és Szerencsen (1605. április 20.) választottak Erdély és Magyarország fejedelmévé.

Folytathatom a sort a történetíró és erdélyi kancellár Bethlen Jánossal, aki rész vett II. Rákóczi György lengyel hadjáratában, valamint a másik történetíróval, Bethlen Farkassal (1639–1679), aki II. Rákóczi György idejében diplomáciai pályán működött, később Apafi fejedelem híve volt.

A Nagyságos Fejedelem, II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) szintén „kapocs” a két város között, hiszen – miután 1704-ben erdélyi fejedelemmé választották – 1707. április 5-én Marosvásárhelyen iktatták be (ezt az eseményt ő maga színesen és részletesen írta le önéletírásában). 1709-ben „a pataki templomban zokogva ajánlotta a nemesi ifjak zászlaját a seregek urának pártfogásába” (Zolnai Béla).

A *Gróf Thököly Imre levelei a gróf Teleki család Maros-Vásárhelyi levéltárából* című kötet is bizonyítéka a kapcsolatnak, amely Thököly és Teleki Mihály, valamint Apafi Mihály erdélyi fejedelem között fennállt.

És még milyen sok mindent lehetne említeni: az egyháztörténeti eseményeket (pl. a református egyházi zsinatokat), a híres családokat, a gyönyörű műemlékeket, az alkotóművészeket és alkotásaikat, az írókat és műveiket.

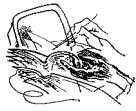
Mi sugallta és mi indokolta a két város múltjának párhuzamba állítását? Egy retrospektív helyismereti bibliográfia készítése közben, a feltáró munka, a könyvek átböngészése során a helyi információk mellett felfigyelünk a más helyekre, helységekre, személyekre vonatkozó adatokra is. Így figyeltem fel a nagy Maros megyei retrospektív helyismereti bibliográfián dolgozva a Sárospatak és Marosvásárhely múltját végigkísérő, a dokumentumokból kiolvasható történelmi és művelődéstörténelmi párhuzamokra, kapcsolatokra.

Ha nem könyvtáros, hanem művelődéstörténész lennék, akkor alaposabban, színesebben mutathattam volna be Sárospatak és Marosvásárhely múltbeli kapcsolatait, a múltjukban felfedezhető párhuzamokat. Helyismereti könyvtárosként azt próbáltam felvillantani, hogyan követhetjük feltáró munkánkban a kötődéseket, amelyek egy másik városhoz, országhoz kapcsolnak. Közben lokális múltunk vagy jelenünk feltárására törekszünk, nem szigetelődhetünk el másoktól, nem zárkozhatunk be saját szűk világunkba, hiszen számtalan kapcsolat köt össze bennünket, városunkat, megyénket, országunkat más emberekkel, városokkal, megyékkal, országokkal. Nyilván nagyon nagy azoknak a helységeknek a száma, amelyekkel városunkat összekötik a történelem, a művelődés, kereskedelem, a gazdaság szálai.

S hogy miért éppen Sárospatak?

A határon túli könyvtárosokat, így bennünket, marosvásárhelyieket is szoros baráti, kollegiális, szakmai kapcsolatok fűznek a sárospataki Zrínyi Ilona Városi Könyvtárhoz, annak vezetőjéhez, Halász Magdolnához és munkatársaihoz.

1994-ben született meg a gondolat – amelyet rögtön követett a tett –, hogy az MKE Zempléni Könyvtárosok Szervezete Sárospatakon ismerkedésre, szakmai tapasztalat- és eszmecsere-re hívja meg a határon túli fiatal és idősebb magyar könyvtárosokat. Azóta már nyolc alkalommal találkoztak – legutóbb 2003-ban, mivel 2004-re az anyagi alapot nem sikerült biztosítani – a szlovákiai, kárpátaljai, szlovéniai, vajdasági és erdélyi kollégák, természetesen azok, akik vállalták az utazás fáradalmait, készek voltak dolgozni, beszámoló, könyvismertető bemutatásával hozzájárulni a találkozók eredményességéhez, és hajlandónak mutatkoztak részt venni jóízű szakmai beszélgetése-

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

ken, vitákon, könyvtárakat és múzeumokat látogatni, várost nézni és kirándulni, keveset aludni és sok jót enni, csevegni, ismerkedni egymással, a szakmával, a gondokkal és az örömökkal. Az öröm forrása: az együttlét, az, hogy értjük egymás nyelvét, senkit sem zavar, hogy ez alkalommal valamennyien, határon túliak és határon inneniek, anyanyelvünkön beszélgethetünk szakmai kérdésekről. Azok, akiknek szerencsénk volt több találkozón is részt venni, ma már többet tudnak Zemplén megyéről és természeti szépségeiről, Sátoraljaújhelyről, Tokajról, Szerencsről. Az anyaország, amelyet esetünkben a sárospataki könyvtár testesít meg, segít, hogy mi, a sok országban szétszórta „határon túliak” megismerhessük egymást, kapcsolatot építsünk ki egymással, több fogalmunk legyen arról, hogyan élnek és dolgoznak a könyvtárosok Beregszászon, Muraszombatban, Kassán, Újvidéken, Sepsiszentgyörgyön. (Szerencsémnek tartom, hogy az itt kialakult baráti kapcsolatok révén életünkben először a férjemmel meghívást kaptunk a Vajdaságba, és 2003 őszén Újvidéken, Szabadkán és Zentán találkozhattunk az ottani kollégákkal, láttunk újabb könyvtárakat, és beszélgethettünk mi, kisebbségben élők, sajátos gondjainkról, például a helyismereti tevékenység sajátosságairól a többnemzetiségű régiókban, de általános és aktuális kérdésekről is, például a digitalizálásról.)

A marosvásárhelyi Maros Megyei Könyvtárban 1999. június 1-jétől folyik az 1945 előtti, 2-300 000 kötetre tehető állomány sokrétű helyismereti feltárása: kiválasztjuk a helyi szerzők összes munkáit, a tartalmukban helyi vonatkozású információkat hordozó műveket, a megye területén működött nyomdák termékeit. A Sárospatakon kialakult baráti léggör, a meleg emberi közelség bátorított, hogy segítségüket kérjük közös pályázat írására, lebonyolítására, ami többletfeladatot, felelősségvállalást jelent számukra, de újabb találkozásokra, a barátság elmélyítésére is lehetőséget adott. Köszönjük, hogy mellénk álltak, felvállalták ügyeinket.

Természetes tehát, hogy Sárospatak nem kerülte, nem kerülhette el a figyelmünket, és mintegy „melléktermékként”, a város és könyvtára iránti tisztelet és barátság jeleként Sárospatak tárgyszó alatt elkezdjük gyűjteni a rá vonatkozó, illetve róla szóló információkat. (Sajnos, csak a feltárás megkezdése után két évvel.) A TINLIB program segítségével 2004 nyarán (a munka be-

fejezése előtt fél évvel) az adatbázisból „elővarázsoltuk” az összegyűlt rekordokat. Így jött létre a 165 tételt felsoroló, töredékes, hiányos bibliográfia, amely aránytalan is kissé, mert a Maros megyére vonatkozó információkat részletezzük (pl. a megjegyzés rovatban), míg a Sárospatakra vonatkozókat – munkánk jellegéből következően – nem emelhetjük ki, de az biztos, hogy minden felsorolt műben van pataki és Maros megyei vonatkozás is. Ebből a bibliográfiából rajzolódik ki a két város „párhuzamos életrajza”, és ezt próbáltam dolgozatomban röviden bemutatni.

A két város társadalmi–történelmi fejlődése Trianon és főleg a II. világháború után eltérően alakult. A határok, amelyek – remélhetőleg nem túl távoli jövőben – valóban légiessé válnak, egyelőre elválaszthatnak, de a történelmi múlt, a hagyományok, a kultúra közössége mutathatnak olyan példákat, amelyekből az olvasni tudó mai és holnapi nemzedékek, határon inneniek és túliak egyaránt meríthetnek öntudatot, bizakodást – és vonhatnak le tanulságokat.

Sárospatak a könyvtárak, iskolák, virágok és a kultúra városa, tele szobrokkal és emlékművekkel, népessége is egységes, számban alig egytizede a mi városunknak. Marosvásárhely megyeszékhely, ipari központ, de a kultúra sem hiányzik. Vannak könyvtárai, szimfonikus zenekara, több egyeteme, színháza. Mintegy 160 000 lakosa etnikailag többszínű: magyar múltú, román és magyar jelenű. Az együttélés európai modelljének kísérleti laboratóriuma lehetne, ahol románok, magyarok, szászok, zsidók, romák próbálhatják önazonosságuk megélését, kultúrájuk fejlesztését. Egymás iránti tisztelettel, egymás értékeinek megbecsülésével élhetnének nemzeti szellemi életet – európai színvonalon.